

УДК 349.2

**THE RIGHT TO WORK IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 CRISIS:
THEORETICAL AND LEGAL DIMENSION
ПРАВО НА ПРАЦЮ В УМОВАХ КРИЗИ COVID-19: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ
ВИМІР****Denisenko V. / Денисенко В.**
*student / студент***Rorov K. / Попов К.**
*student / студент**Sumy National Agrarian University**Сумського національного аграрного університету*

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 має глибокий вплив на ринок праці, призвівши до зростання безробіття, неповної та неформальної зайнятості. Дотримання принципів гідної праці, включаючи здоров'я, безпеку, справедливість та соціальний захист стали основною глобальною проблемою, яка торкається більшості країн світу і займає провідне місце в міжнародних, регіональних і національних політичних системах, що вимагає глибокого і всебічного правового аналізу. Основним фокусом дослідження стали ключові політико-правові рекомендації в сфері дотримання права на працю, спрямованих на створення повністю інклюзивного, орієнтованого на людину процесу відновлення глобального ринку праці після коронавірусної кризи як на національному, так і на міжнародному рівнях, що базуються на «Глобальному заклик до дій для орієнтованого на людину відновлення після кризи COVID-19, яке є інклюзивним і стійким» (червень, 2021р.). Ключовими сферами, визначеними в документі, стали інклюзивне економічне зростання та зайнятість, захист працівників; загальний соціальний захист, соціальний діалог.

Ключові слова: право на працю, зайнятість населення, соціальний захист, пандемія COVID-19

The COVID-19 pandemic has had a profound impact on the labor market, leading to an increase in unemployment, underemployment and informal employment. Adherence to the principles of decent work, including health, safety, justice and social protection, has become a major global problem that affects most countries of the world and occupies a leading place in international, regional and national political systems, which requires a deep and comprehensive legal analysis. The main focus of the study was the key political and legal recommendations in the field of compliance with the right to work, aimed at creating a fully inclusive, human-centered process of restoring the global labor market after the coronavirus crisis, both at the national and international levels, based on the "Global Call to of action for a people-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive and sustainable" (June 2021). The key areas defined in the document are inclusive economic growth and employment, protection of workers; general social protection, social dialogue.

Keywords: right to work, population employment, social protection, COVID-19 pandemic

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) має глибокий вплив на людство, підкреслюючи взаємозалежність усіх членів суспільства і всіх країн. Крім трагічної загибелі людей і шкоди здоров'ю людей і спільнот, пандемія мала руйнівний вплив на сферу праці. За даними Міжнародної Організації Праці (МОП) рівень безробіття у 2022 році оцінюється у 207 мільйонів осіб порівняно зі 186 мільйонами у 2019 році, що пояснюється негативним впливом пандемії COVID-19. При чому

спостерігаються різкі відмінності у впливі кризи на окремі групи працівників і цілі країни. Ці відмінності поглиблюють нерівність усередині та між країнами, послаблюють економічну, фінансову та соціальну структуру населення, призводять до зростання безробіття, неповної та неформальної зайнятості, формують нові виклики у сфері дотримання основних прав працівників та безпеки праці. Дотримання принципів гідної праці, включаючи здоров'я, безпеку, справедливість та соціальний захист стали основною глобальною проблемою, яка торкається більшості країн світу і займає провідне місце в міжнародних, регіональних і національних політичних системах, що вимагає глибокого і всебічного правового аналізу.

Формулювання мети та завдань дослідження. З огляду на вищенаведене, метою статті є здійснення аналізу ключових політичних рекомендацій в сфері дотримання права на працю, спрямованих на створення повністю інклюзивного, орієнтованого на людину процесу відновлення глобального ринку праці після кризи як на національному, так і на міжнародному рівнях, що базуються на «Глобальному заклик до дій для орієнтованого на людину відновлення після кризи COVID-19, яке є інклюзивним і стійким» (Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient, 2021) [1], ухвалений державами-учасницями МОП у червні 2021 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемі забезпечення права на працю в умовах коронавірусної хвороби присвячували свої праці такі автори, як О.А. Малиновська [5], Я.Б. Базилук, Я.А. Жаліло, С.В. Ковалівська, О.О. Коломієць [2], Л.В. Могілевський, В.І. Московець, Н.В. Максименко [4] та ін. Але беручи до уваги той факт, що міжнародна спільнота продовжує формувати правові заходи щодо оптимізації трудових відносин в умовах коронавірусу COVID-19, порушена тема є актуальною і потребує дослідження.

Виклад основного матеріалу. Право на працю охоплює всі форми праці, включаючи найману роботу, самозайнятість, надомну роботу та іншу діяльність, що приносить дохід. Право на працю означає, що кожна держава повинна створити соціальне, економічне та фізичне середовище, в якому всі люди мають можливість заробляти собі на існування працею, яка відповідає їхній гідності. Право на працю не слід розуміти як абсолютне і безумовне право на отримання роботи. Натомість право на гідну працю слід розглядати як право кожного мати можливість заробляти собі на життя, маючи роботу прийнятної якості, права на яку захищені та яка створює адекватний дохід з належним соціальним захистом. Таким чином, право на гідну працю має три виміри прав: право на працю, права у сфері праці та право на належний соціальний захист.

Право на працю в широкому розумінні означає право на роботу та право не бути позбавленим роботи несправедливо. Перший компонент охоплює фактори, які впливають на доступ до роботи, освіти, професійної підготовки. Останній компонент стосується питань безпеки працевлаштування, наприклад, безпеки від неправомірного звільнення. Основними елементами права на працю є

доступ до роботи, свобода від примусової праці та безпека праці, що передбачають вільний вибір форми зайнятості та місця роботи; право заробляти на життя працюю за власним вибором, що включає свободу засновувати власну незалежну форму зайнятості чи бізнесу; право на безкоштовні послуги з працевлаштування, право на безпечні і здорові умови праці, а також на відпочинок, дозвілля та розумну тривалість робочого часу; право на працевлаштування; право не бути звільненням і право на захист від безробіття.

Право на працю також передбачає зобов'язання держави докладати постійних зусиль для забезпечення повної зайнятості, що включають розробку та реалізацію політики сприяння працевлаштуванню та просування програм технічної та професійної освіти, спрямованих на збільшення зайнятості, а також вільний доступ до інформації та допомоги для тих, хто шукає роботу [6].

Основними міжнародно-правовими стандартами у сфері прав людини на працю є наступні: Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про права дитини та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, Конвенція про статус біженців, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська соціальна хартія, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції Міжнародної організації праці, Загальна декларація прав людини та інші.

Важливим документом у сфері захисту права на працю є Цілі сталого розвитку (ЦСР), які були прийняті в 2015 році Генеральною Асамблеєю ООН [9]. 17 ЦСР є універсальним заклик до дій, щоб покінчити з бідністю, захистити планету та забезпечити всім людям мир і процвітання. Вони охоплюють широкий спектр питань соціального та економічного розвитку, включаючи бідність, голод, охорону здоров'я, освіту, зміну клімату, гендерну рівність, воду, санітарію, енергетику, навколишнє середовище та соціальну справедливість, приділяючи увагу найбільш уразливим верствам населення. Ціль 8 ЦСР спрямована на «сприяння стійкому, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній роботі для всіх», підкреслює важливість гідної праці для досягнення сталого розвитку.

На Міжнародній конференції праці в червні 2021 року представники урядів, роботодавців і працівників із 181 країни одногосно прийняли Глобальний заклик до дій для відновлення, орієнтованого на людину. Цей документ зобов'язує країни працювати над економічним і соціальним відновленням після кризи, яке було б повністю інклюзивним та стійким, закликає до політики, яка надає пріоритет створенню гідної роботи для всіх і подолає нерівність, окреслює комплексний порядок денний із конкретними заходами для сприяння якісній зайнятості та економічному розвитку, захисту працівників, загальному соціальному захисту та соціальному діалогу.

Глобальний заклик до дії поєднує два набори дій на національному та багатосторонньому рівнях. Перший набір дій охоплює заходи, які мають бути вжиті національними урядами та їхніми соціальними партнерами-

роботодавцями та профспілками, щоб досягти інклюзивного відновлення з великим різноманіттям робочих місць, яке суттєво посилює захист працівників і соціальний захист, а також підтримує стійкі підприємства. Другий охоплює лідерство МОП у сприянні підвищенню узгодженості політики на багатосторонньому рівні для досягнення орієнтованого на людину відновлення, яке є інклюзивним і стійким, а також підтримку його впровадження [1].

Документ закликає країни впроваджувати стратегії відновлення, які надають пріоритет повній зайнятості та підтримці стійких підприємств, потребам найбільш уразливих і найбільше постраждалих від пандемії, а також адекватним рівням захисту для всіх. Заклик до дії спрямований на чотири ключові сфери:

- Інклюзивне економічне зростання та зайнятість;
- Захист усіх працівників;
- Загальний соціальний захист;
- Соціальний діалог.

Інклюзивне економічне зростання та зайнятість передбачає забезпечення відновлення найбільш постраждалих секторів та заохочення інвестицій з великим потенціалом створення робочих місць з можливостями гідної роботи, що особливо важливо для повномасштабного відновлення. Потрібна політика, яка могла б створити сприятливе середовище для інновацій і підтримувати малі підприємства, розвиток навичок і екологічну стійкість.

Пандемія виявила серйозні прогалини в **захисті працівників**. Необхідно подвоїти зусилля з просування основних прав, міжнародних стандартів праці та захисту працівників, у тому числі щодо таких питань, як адекватна заробітна плата, обмеження робочого часу та суворі заходи безпеки та гігієни праці. Криза продемонструвала необхідність інтеграції альтернативних методів роботи, таких як дистанційна робота, і використання можливості для просування гендерної рівності та боротьби з насильством і домаганнями на робочому місці.

Пандемія показала, наскільки важливий **соціальний захист**, починаючи з гарантії доходу, захисту зайнятості та основного медичного обслуговування. Загальний доступ до всеосяжного, адекватного та сталого соціального захисту разом із сильним державним сектором і системами охорони здоров'я буде необхідним для запобігання майбутнім кризам і побудови кращого нормального життя.

Соціальний діалог відіграв важливу роль у відповіді на пандемію в багатьох країнах і секторах. Для міцного та сталого відновлення консультації між урядами та соціальними партнерами повинні продовжуватись, а спроможність державного управління та асоціацій працівників і роботодавців має бути посилена.

Для формування узгодженої політики, узагальнення рекомендацій, розробки та реалізації стратегій відновлення для подолання наслідків кризи МОП рекомендує зосередити зусилля на ключових напрямках розвитку:

1. Забезпечення умов для інклюзивного та стійкого економічного зростання, соціального розвитку, посилення підтримки у розробці політики з

метою максимального використання потенціалу технологічного прогресу та цифровізації, включаючи роботу платформи для створення гідних робочих місць у тому числі шляхом зменшення цифрового розриву між людьми та країнами; сприяння можливостям розвитку навичок, які відповідають потребам ринку праці та підтримують ефективні переходи для молоді від навчання до практичної діяльності; сприяння орієнтації, навчанню та службам працевлаштування, які створюють умови для працевлаштування літнім людям з метою оптимізації їх можливостей працювати якісно, продуктивно та забезпечують гідні умови до виходу на пенсію, а також активне старіння;

2. Соціальний захист працівників, у тому числі шляхом посилення політичних консультацій, нарощування потенціалу та технічної допомоги у створенні ефективних трудових відносин та просування правових та інституційних рамок, заснованих на міжнародних стандартах праці, включаючи основні принципи та основоположні права працівників;

3. Створення безпечних умов праці, особливо у світлі досвіду пандемії COVID-19 через визначення пріоритетів та інтеграції для вирішення проблеми зайнятості та незахищених форм праці через збереження робочих місць і підвищення стійкості ринків праці до криз і пандемій, досягнення загального доступу до всебічного, адекватного та сталого соціального захисту, включаючи мінімальний рівень доходів, зміцнення спроможності органів управління з питань праці, інспекцій праці та інших відповідних органів для забезпечення виконання правил і норм, особливо щодо соціального захисту, безпеки та гігієни праці, використання соціального діалогу для розробки та впровадження стратегій відновлення, зміцнення потенціалу роботодавців і працівників для участі в національних стратегіях відновлення.

Висновки. Забезпечення права на працю набуває все більшого значення в умовах сьогодення. Без врахування глобальних зовнішніх впливів, в тому числі і COVID-19, неможливо уникнути суттєвих правових та економічних наслідків як для окремих країн, так і світу в цілому. Тому кожна держава повинна приділяти увагу умовам працевлаштування. В першу чергу створенню робочих місць, гідної заробітної плати в залежності від кваліфікації робочої сили для своїх громадян та створенню системи соціальної підтримки для особливо вразливих верств населення. Стабільність політичної системи окремої країни напряму залежить від ефективності міжнародного регулювання процесу забезпечення прав працівників в умовах глобальних криз.

Список використаної літератури

1. Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient. 2021. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/--relconf/documents/meetingdocument/wcms_806092.pdf

2. Жаліло Я.А., Базилук Я.Б., Ковалівська С.В., Коломієць О.О. Україна після корокризишлях одужання. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2020. 304 с. (дата звернення 10.10.2022).

3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 12.11.2022).

4. Максименко Н. В. Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на правове регулювання трудових відносин в Україні / Н. В. Максименко, О. А. Троянський // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Право. - 2021. - № 1. - С. 90-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vunobpr_2021_1_14

5. Малиновська О.А. Вплив пандемії COVID-19 на трудову міграцію громадян України та можливі напрями державного реагування. Національний інститут стратегічних досліджень. URL:<https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/trudova-migratsiya.pdf>. (дата звернення 20.11.2022).

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 15.11.2022).

7. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

8. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 12.11.2022).

9. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

10. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь, 2017 рік. URL: <https://mepr.gov.ua/ukr.pdf>